

редньо залежить від виконання останнім своїх обов'язків перед кредитором.

3. Вимоги кредитора у разі невиконання боржником зобов'язання задовольняються за рахунок речі, яка притримувалася, в повному обсязі.

4. Притримання може забезпечувати виконання боржником як зобов'язання щодо оплати утримуваної речі або відшкодування кредиторів пов'язаних з нею витрат та інших збитків, так і будь-яких інших вимог кредитора.

5. Закон не містить обмежень ні щодо виду та характеру зобов'язань, виконання яких може забезпечуватися притриманням, ні щодо категорій учасників цивільних правовідносин, які мають право застосувати цей забезпечувальний засіб.

Надійшла до редколегії 02. 03. 06

Ю. Атаманова, кандидат юридичних наук (НЮА України)

Центр інноваційних технологій як елемент державної інфраструктури інноваційної системи: організаційні та правові аспекти

На нинішньому етапі державного та соціально-економічного розвитку немає потреби доводити актуальність питань інноваційного руху держави — наголоси саме на цьому шляху розвитку для України останнім часом досить активно лунають на всіх рівнях влади та від різних суб'єктів господарювання. Не можна не відзначити намагання держави створити більш сприятливі умови для розроблення нових продуктів і технологій, їх впровадження у виробництво та господарський обіг, доказами чого виступають такі нормативно-правові акти, як закони України «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків», «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки», «Про інноваційну діяльність», «Про пріоритетні напрямки інноваційної діяльності в Україні», Концепція науково-технологічного та інноваційного розвитку України і деякі інші. Однак непослідовність державних кроків стала на заваді досягненню поставлених цілей, що зумовило потребу в

докладанні зусиль з розроблення цілісної концепції інноваційного розвитку країни.

Пошуки системного, цілісного та ефективного підходу до вирішення інноваційних питань призвели науковців до вихідної думки про необхідність не просто створення окремих умов та використання самостійних заходів державного регулювання, а про побудову єдиної національної інноваційної системи. Іншими словами, питання набуло нового змісту — від запровадження «крапкових» інноваційно орієнтованих заходів до створення інноваційно орієнтованої системи економічних, державних, соціальних та правових інститутів, які знаходяться у тісному зв'язку та доповнюють результати дії один одного. Така спрямованість пошуків у сфері розроблення ефективної інноваційної політики ставить перед науковцями в галузі правознавства принципове для соціально-економічної системи держави завдання — винайдення засобів та механізмів державного регулювання інноваційної діяльності, які б відповідали та органічно вмонтовувалися в рамки національної інноваційної системи із привнесенням до неї позитивних результатів від їхнього застосування. Таким чином, дослідження питань державно-правового регулювання інноваційної діяльності в контексті побудови ефективної національної інноваційної системи на даний час має особливо актуальний характер.

Серед основних проблем функціонування національної інноваційної системи постає питання про створення дієвої інноваційної інфраструктури, головне навантаження якої полягає у наданні допомоги суб'єктам господарювання при доведенні результатів інтелектуальної діяльності до стану інновацій із отриманням від їхнього використання (впровадження) інноваційної продукції. Якщо на вітчизняному ринку можна знайти деякі елементи інноваційної інфраструктури, що базуються на комерційних засадах, то державні фактично відсутні. Внаслідок цього державним науково-дослідним і навчальним закладам, які часто виступають розробниками нових ідей, доводиться або звертатися до комерційних структур, або намагатися власними силами доводити розробку до стану впровадження як інновації. Але з урахуванням відсутності не лише зайвих, а й достатніх для повномасштабної діяльності основних коштів, для них стає проблематичним подальше доопрацювання з метою практичного використання та супроводження досягнутих науково-дослідницьких результатів.

Наслідком такого стану постає **необхідність впровадження державних елементів інноваційної інфраструктури для підтримання діяльності державних науково-дослідних і навчальних закладів.** Тому

метою даної роботи є розроблення моделі державної структури з комерціалізації об'єктів інтелектуальної власності, створених у рамках державної освіти та науки.

Для плідної реалізації поставленого завдання необхідно перш за все чітко визначитися з сутністю інновацій та змістом інноваційного процесу. Економічний процес послідовного перетворення ідеї на інноваційний об'єкт охоплює низку об'єктів правового регулювання, а саме: новацію — нововведення — об'єкт інтелектуальної власності — інноваційну розробку — інноваційний продукт — інновацію — інноваційну продукцію.

Виокремлення зазначених об'єктів інноваційного процесу наводить на думку про охоплення ним не одного виду діяльності. Основними та визначальними можна назвати такі: наукова та науково-технічна діяльність, патентно-ліцензійна діяльність, власне інноваційна, а також виробничо-інноваційна діяльність:

1. Відповідно до ч. 2 ст. 1 Закону України «Про наукову та науково-технічну діяльність» наукова діяльність — це інтелектуальна творча діяльність, спрямована на одержання і використання нових знань, основними формами якої є фундаментальні та прикладні наукові дослідження. А в ч. 3 цієї ж статті науково-технічна діяльність визначається як інтелектуальна творча діяльність, спрямована на одержання і використання нових знань у всіх галузях техніки і технологій. До цієї групи слід віднести й інтелектуальну діяльність, що фактично є науковою або науково-технічною, але здійснюється особами, які не є суб'єктами наукової діяльності, або здійснюється суб'єктами наукової діяльності не у зв'язку із безпосереднім проведенням фундаментальних або прикладних наукових робіт згідно із службовим завданням, планом науково-дослідницької роботи та ін.

2. Патентно-ліцензійна діяльність забезпечує набуття результатами інтелектуальної, в тому числі наукової та науково-технічної діяльності, статусу об'єктів права інтелектуальної власності у встановленому законом порядку.

3. Інноваційна діяльність пов'язана із розробленням, підготуванням, впровадженням, використанням та комерціалізацією інновацій у сфері суспільного виробництва з метою отримання нової або суттєво вдосконаленої продукції, проведення інноваційних робіт, надання послуг, а також підвищення техніко-технологічних показників відповідної господарської діяльності та виробничого процесу.

4. Виробничо-інноваційна діяльність завершує інноваційний процес впровадженням та/або використанням у виробництві інновацій, що має

наслідком створення та випуск нової або вдосконаленої продукції (робіт, послуг).

Одним з об'єктів інноваційного процесу (але не одиничним) є власно *інновація*, яка, на нашу думку, являє собою результат інтелектуальної, в тому числі наукової та науково-технічної, діяльності, що ґрунтується на оформленому в установленому законом порядку об'єкті інтелектуальної власності, який упроваджується суб'єктом господарювання у виробничий процес і відповідає критеріям новизни та значущості.

Але таке розуміння інновації не вичерпує всіх її аспектів. У реальному вимірі інновації становлять практичні зміни у виробничому процесі, що є наслідками впровадження суб'єктом господарювання результатів інтелектуальної діяльності, які набули форми об'єктів інтелектуальної власності. Іншими словами, інноваціями можна також визнати результати практичного впровадження об'єктів інтелектуальної діяльності, що мають місце у виробничому процесі. Деякі фахівці пропонують розуміти під інноваціями об'єкт, не просто впроваджений у виробництво, а впроваджений успішно і такий, що приносить прибуток¹.

Отже, очевидним стає факт складної структури інноваційного процесу і багатовимірності інноваційних об'єктів у цілому та самих інновацій зокрема. Таке становище детермінує залучення різних за спеціалізацією суб'єктів до інноваційного процесу, крім винахідників, розроблювачів, для ефективної реалізації інновацій. Це і патентні повірені, і інженери (та/або інші фахівці), і оцінювачі, і менеджери, і юристи, залучення яких є запорукою успіху виконання інноваційного проекту. Тому виникає таке актуальне для винахідників питання, як створення інфраструктури інноваційної діяльності, що виступає складовою національної інноваційної системи держави.

Як зазначає П. Щедровицький, для прискореної реалізації наукових досягнень у технологіях та продукції необхідно створити певний обустроений «коридор» швидкого просування результатів наукових досліджень, які мають комерційний потенціал, по всьому інноваційному циклу — від ідеї до ринкового товару. Просування цим коридором забезпечує саме інноваційна інфраструктура².

¹ Див.: Економіка й організація інноваційної діяльності: Підручник / О. І. Волков, М. П. Денисенко, А. П. Гречан та ін.; Під ред. проф. О. І. Волкова, проф. М. П. Денисенка. – К., 2004. – С. 98.

² Див.: *Щедровицький П.* Государственная инновационная политика – формирование национальной инновационной системы // Национальные инновационные системы: Формирование. Развитие / Сост. В. Нежиборець. – К., 2005. – Вып. 5. – С. 39.

При цьому ключовий момент полягає у створенні умов для ефективної взаємодії між наукою та виробництвом, зв'язку між створюваними результатами інтелектуальної діяльності та реальним попитом ринку на відповідну продукцію. На його виконання перед державою посідає завдання забезпечити функціонування певних інститутів, діяльність яких була б спрямована на просування ідей по етапах інноваційного циклу з набуттям ними нових характеристик та отриманням нових статусів як інноваційних об'єктів.

Актуальність зазначеного завдання досить ярко ілюструє стан радянської інноваційної системи, за принцип якої було взято відокремленість академічної й інститутської науки від реального сектору. В результаті науково-дослідні інститути були віддалені від виробництва організаційно, географічно і навіть ідейно, та за нових економічних умов, без командно-планового попиту та впровадження їх результатів, стали нездатними ні знайти покупця на готову технологію, ні довести свої розробки до рівня, коли вони зможуть «вписатися» у ринкову кон'юнктуру¹.

Окремі елементи інноваційної інфраструктури вже створені в Україні. Зокрема, це Фондація українських винаходів, Інтернет-біржа промислової власності, Асоціація українських бізнес-інкубаторів, Інститут інтелектуальної власності та права, Академія інтелектуальної власності. Діють, хоча й в незначній кількості, венчурні компанії, інноваційно-технологічні центри. Держава поступово повертає після відмови технопарки.

В процесі формування національної інноваційної системи необхідно створити ще фактично мало поширені та слабодіючі центри трансферу технологій, призначені для виявлення безпосередньо в наукових організаціях комерційно привабливих результатів досліджень та запуску їх до інноваційного циклу, на виході якого має з'явитися ринково затребуваний товар².

У міжнародній практиці центри трансферу технологій або інші аналогічні за функціями структури створюються при науково-дослідних і навчальних закладах для підвищення рівня впровадження результатів їх досліджень. Причому такі центри створюються, як правило, на комерційних засадах і діють як самостійні суб'єкти господарювання, що має за мету надати роботі самих розробників — наукових та педагогічних

¹ Див.: Трофимов Д. Инновационная система России в условиях социально-экономических и политических трансформаций // Национальные инновационные системы: Формирование. Развитие / Сост. В. Нежиборец. – К., 2005. – Вып. 4. – С. 6.

² Див.: Щедровицкий П. Вказ. праця. – С. 40.

кадрів — матеріальної зацікавленості у доведенні їхніх ідей до прикладного стану та випуск на ринок наукоємної конкурентної продукції.

Дещо подібне намагалося зробити й Міністерство освіти і науки України щодо вищих навчальних закладів III та IV рівнів акредитації, затвердивши наказом від 24 липня 2004 р. за № 533 Типове положення про підрозділ комерціалізації об'єктів інтелектуальної власності вищих навчальних закладів III та IV рівнів акредитації. Згідно з цим наказом у структурі вищих навчальних закладів III та IV рівнів акредитації мають бути створені підрозділи комерціалізації об'єктів інтелектуальної власності. У листі Міністерства освіти і науки України від 10 листопада 2004 р. за № 1-9/565 надано роз'яснення, що такі підрозділи можуть бути створені як відокремлені структурні підрозділи, так і у складі інших структурних підрозділів вищих навчальних закладів, зокрема підрозділів з патентно-ліцензійної та винахідницької роботи.

Безумовно, користь від таких підрозділів для навчальних закладів буде, і робота для них знайдеться. Але інше питання: наскільки ефективною буде їхня діяльність у сфері саме комерціалізації об'єктів інтелектуальної власності? Для реальних результатів у цьому напрямку необхідне, як уже зазначалося, поєднання зусиль фахівців у різних галузях знань, яких в одному навчальному закладі навряд чи вдасться знайти. Вихід полягає лише у залученні сторонніх фахівців. Однак при цьому керівництву навчального закладу необхідне винайти додаткові кошти на оплату їх праці, що за теперішніх умов не може вважатися легким завданням. Більш того, для успішних результатів діяльності таких фахівців з комерціалізації результатів дослідницької діяльності наукових і науково-педагогічних співробітників їхня праця має бути висококваліфікованою, а відтак, й високооплачуваною, що важко уявити в рамках національної системи освіти. Тим більш, що підрозділ з комерціалізації об'єктів інтелектуальної власності не має відповідно до змісту зазначеного наказу прав самостійного суб'єкта господарювання, а входить до складу вищого навчального закладу. Наділення такого підрозділу правами самостійної юридичної особи надало б йому можливість стати комерційно привабливим та конкурентоздатним суб'єктом на ринку інноваційних послуг.

Наведені обставини дають підстави вважати ідею створення в рамках вищих навчальних закладах підрозділів з комерціалізації об'єктів інтелектуальної власності малоефективним заходом, а тому необхідно винайти більш оптимальну та діючу структуру для виконання поставлених завдань.

Вважаємо, що організація та налагодження такої роботи з впровадження результатів інтелектуальної діяльності, створених у рамках державних науково-дослідних і навчальних установ таких підрозділів можуть бути покладені на єдиний Центр інноваційних технологій (ЦІТ), який може мати статус регіонального або загальнодержавного значення. Головна ідея в його створенні — забезпечення доведення результатів наукової і науково-технічної діяльності створених у науково-дослідних установах та вищих навчальних закладах державного сектору підрозділів з комерціалізації об'єктів інтелектуальної власності до стану інноваційного продукту, а також надання послуг з комерціалізації останнього, його юридичного супроводження та захисту.

Вихідним принципом при визначенні предмета діяльності ЦІТ має бути охоплення всіх основних етапів інноваційного процесу після створення результату інтелектуальної діяльності, тобто замикання всіх стадій інноваційного циклу.

До предмета діяльності ЦІТ мають входити відповідно до заявлено-го принципу такі напрямки:

1) послуги з оформлення та отримання правової охорони результатів інтелектуальної діяльності як об'єктів інтелектуальної власності: проведення попереднього пошуку з метою встановлення рівня патентоздатності результатів інтелектуальної діяльності, надання послуг з патентування об'єктів інтелектуальної власності за національною та міжнародною процедурами, аналіз об'єктів інтелектуальної власності на предмет посилення їхнього захисту (за допомогою інших об'єктів інтелектуальної власності або додаткової патентної охорони);

2) послуги з розроблення плану комерціалізації об'єктів інтелектуальної власності: проведення маркетингових досліджень щодо виявлення стану ринку відповідної продукції, економічний аналіз об'єктів інтелектуальної власності з встановлення ступеня готовності до безпосереднього впровадження, розроблення програми (плану) доведення об'єкта інтелектуальної власності до стану конкурентоздатного інноваційного продукту, складання бізнес-плану;

3) супроводження послуги з комерціалізації об'єктів інтелектуальної власності: оцінка об'єктів інтелектуальної власності, послуги з ведення бухгалтерського обліку об'єктів інтелектуальної власності, сертифікація інноваційного продукту, реклама, пошук потенційних партнерів та інвесторів інноваційного проекту, аналіз комерційних пропозицій, розроблення заходів щодо комерційної безпеки реалізації інноваційних проектів;

4) юридичне супроводження життєвого циклу інноваційного продукту: підготовка договорів (цивільних, трудових) з авторами, розробниками об'єктів інтелектуальної власності, розроблення локальних нормативних актів з питань використання та комерціалізації об'єктів інтелектуальної власності, підготовка угод з питань комерціалізації об'єктів інтелектуальної власності, захист прав на об'єкти інтелектуальної власності у судових інстанціях;

5) консультації;

6) інформаційні послуги;

7) науково-аналітична, науково-дослідницька діяльність, у тому числі аналіз законодавства у сфері інтелектуальної власності й інноваційної діяльності, зокрема: напрацювання пропозицій та рекомендацій з удосконалення стану правового регулювання відносин у сфері інтелектуальної власності та інноваційної діяльності розроблення наукових методик з окремих питань створення, використання й управління об'єктами інтелектуальної власності та інноваційними проектами;

8) участь у міжнародному співробітництві у сфері інтелектуальної власності та обмін науково-технічної інформацією.

Для реалізації цих напрямків діяльності до структури ЦІТ повинні входити мінімум такі функціональні підрозділи: патентний відділ, економіко-аналітичний відділ, відділ з оцінки та сертифікації, науково-дослідний відділ, відділ зовнішніх зв'язків, юридичний та інформаційний відділи.

Як уже обґрунтовувалося, на виконання поставлених завдань ЦІТ має набути статусу самостійної юридичної особи. Серед засновників такої юридичної особи можуть і повинні, на наш погляд, виступити відповідно до спеціалізації заклади НАН України (зокрема Академія правових наук України, яка згідно з п. 100 її Статуту виступає засновником підприємств зі змішаною формою власності) та вищі навчальні заклади, які згідно з п. 2 ст. 23 Закону України «Про вищу освіту» можуть виступати засновниками (співзасновниками) інших юридичних осіб, котрі здійснюють свою діяльність відповідно до напрямків навчально-науково-виробничої діяльності вищого навчального закладу.

Створення такого ЦІТ допоможе, з одного боку, не переважувати вищі навчальні заклади додатковими структурами та функційними обов'язками, а з другого — ЦІТ установою, яка на професійних засадах надаватиме високоякісні послуги державним науково-дослідним та навчальним закладам.

Однак головна перевага діяльності пропонованого ЦІТ знаходиться дещо в іншій площині. Функціонування єдиного центру комерціалізації

об'єктів інтелектуальної власності, створюваних у рамках державних навчальних та науково-дослідних установ, надасть можливість державі ознайомитися з досягненнями власної структури освіти і науки, контролювати практичні результати її діяльності, що вже може бути реальним підґрунтям для опрацювання плану інноваційного розвитку та засобів державного регулювання для досягнення поставлених цілей, а також враховуватися при розробленні програми соціально-економічного розвитку держави.

Крім того, одним з ключових аргументів на користь створення ЦІТ може бути відсутність серед елементів діючої інноваційної інфраструктури в Україні суб'єкта (насамперед державного), який би забезпечував впровадження та просування державних інноваційних продуктів, створених у рамках науково-дослідної і науково-технічної діяльності державних наукових установ та вищих навчальних закладів, на підприємствах державного сектору економіки. Фактично, коли йдеться про об'єкти інтелектуальної власності, що мають корені в рамках системи державної освіти і науки, необхідно вбачати постать держави, оскільки діяльність, у тому числі науково-дослідницька, таких установ фінансується за рахунок державних коштів. При цьому не повинен заважати той факт, що патентоволодільцями цих об'єктів стають самі науково-дослідні і навчальні заклади. Це пояснюється тим, що Україна взяла за орієнтир університетську модель регулювання прав на об'єкти інтелектуальної власності, створені за рахунок бюджетного фінансування, яка забезпечує пріоритет виконавця (в особі наукових організацій і авторів) на одержання і використання виключних прав на результати науково-технічної діяльності¹. Відповідаючи в цілому загальносвітовій тенденції у цій сфері — переходу від фіскальної до ліберальної моделі, Україна на відміну від інших країн, що також дотримуються університетської моделі, але з додаванням до неї заходів щодо залучення промислового капіталу до фінансування комерційного використання об'єктів інтелектуальної власності, такі заходи фактично не впровадила, що призводить до розриву зв'язків між наукою та виробництвом.

До завдань запропонованого ЦІТ для нівелювання такого недоліку слід включити налагодження зв'язків між державними науково-дослідними і навчальними закладами та підприємствами державного сектору еконо-

¹ Див.: *Андрощук Г.* Регулювання прав на інтелектуальну власність, створену за рахунок державних коштів: зарубіжний досвід // Матеріали виступлений 8-й міжнародної научно-практичної конференції «Актуальні проблеми охорони інтелектуальної собствності». 6–11 вересня 2004 р. – К., С. 58.

міки. Іншими словами, такий ЦІТ має займатися втіленням наукових розробок, створених у державних установах, на державних підприємствах для забезпечення їх практичного використання. Більше того, ЦІТ на підставі маркетингових досліджень може успішно формувати та вносити пропозиції до відповідних міністерств щодо державних замовлень на надання послуг з впровадження розробок за спеціалізацією підприємств. З іншого боку, можливе складання пакетів замовлень ЦІТ через Міністерство освіти і науки України й для самих наукових установ і навчальних закладів на проведення досліджень з найбільш важливих для промисловості питань.

Запропоновані заходи із впровадження ЦІТ в рамках Міністерства освіти і науки України дозволять, на наш погляд, стимулювати переозброєння промисловості відповідно до її потреб та згідно з останніми світовими досягненнями, нададуть нового імпульсу й змісту розвитку вітчизняної науки, що в цілому позначиться на науково-технічному та соціально-економічному розвитку держави.

Надійшла до редколегії 20. 01. 06

С. Загородній, ст. викладач Харківського національного університету внутрішніх справ

Договір про професійну підготовку у вищому навчальному закладі: проблема номінологічного позначення

Значення спеціальних категорій та термінів для професійної діяльності правника важко переоцінити. Категоріально-термінологічний інструментарій дозволяє, зокрема, з'ясувати дійсний зміст правових норм, правильно визначати обсяг суб'єктивних прав та обов'язків учасників правовідносин, встановлювати в разі необхідності підстави, порядок і способи захисту порушених прав чи законних інтересів.

Реформаційні процеси 90-х років ХХ ст. виштовхнули на поверхню безліч проблем, пов'язаних з необхідністю адекватного юридичного впорядкування відносин, спричинених новими соціально-економічними умовами. До нових правових відносин належить і договірний зв'язок